

bok recensioner

Nyttiga rapporter om miljöutveckling i psykiatrisk äldre-vård

TORBJÖRN SVENSSON

Ett försök med förändrade vårdformer på en psykiatrisk långvårdsavdelning
och

Seminarium om miljöutveckling inom psykiatrisk och geriatrisk vård

Rapport nr 29–30 från *Institutet för gerontologi i Jönköping*
Jönköping 1977

Från institutionen för gerontologi i Jönköping har under de senaste åren flera rapporter utkommit.

Två av de senaste utgöres av Thorbjörn Svensson: "Ett försök med förändrade vårdformer på en psykiatrisk långvårdsavdelning" samt "Seminarium om miljöutveckling inom psykiatrisk och geriatrisk vård" med Torbjörn Svensson som redaktör.

I den första rapportens inledning vänder sig författaren med skärpa mot den från många håll framförda nihilistiska attityden mot psykiska sjukdomstillstånd i seniet.

Författaren skildrar därefter hur man inom en kvinnlig psykiatrisk

avdelning (22 pat., medelålder 74 år) genomförde ett projekt med förändrade vårdformer, erkännerligen gruppvård.

Projektet inleddes med en grundlig utbildning av samtlig personal. Vidare startade en s.k. P-grupp med syfte att öppna en kommunikation omkring värderingar, åsikter och attityder i relation till den vård man verkligen bedrev.

För utvärderingen efter ett års försöksverksamhet användes dels mätinstrument dels intervjudata. Mätinstrumenten utgjordes av vårdtyngdskala utarbetad vid Vasa sjukhus samt två skalor, vilka tar hänsyn till psykiska variabler nämligen Chrichton och Kahns orienteringskalor. Vidare utfördes personalmätningar med skattning av personalattityder till projektet, utvärdering av egen arbetstillfredsställelse m.m.

Projektet redovisas i sakliga termer med en ärlighet som imponerar. Just genom frånvaron av överdrifter och skönmålningar får denna rapport tyngd och genomslagskraft. Jag har personligen läst den med stor tillfredsställelse, haft nytta av den i mitt arbete liksom också övrig personal i min geropsykiatriska organisation.

Det är därför min övertygelse att denna rapport liksom rapporten över seminarium om miljöutveckling etc. kommer att, och bör få stor spridning bland alla dem som idag dels planerar för dels är aktivt involverade i äldreården och dess organisation.

Rapporterna är dessutom typografiskt trevligt utformade – lagom omfattande och med ett lättfattligt språk. Jag vill därför varmt rekommendera dessa rapporter och kommer med intresse att följa fortsatta publikationer från institutet för gerontologi i Jönköping.

Anna Berggren

Utomordentligt bra lärobok om åldrandets psykiska sjukdomar

K GUNNAR GÖTESTAM

Åldrandets psykiska sjukdomar

Natur och Kultur, Borås 1978, 126 s., ca kr 40 inkl. moms

K. Gunnar Götestam har på förlaget Natur och Kultur utgivit en bok med titeln Åldrandets psykiska sjukdomar.

Författaren säger i sin inledning att det under senare år kommit en lång rad publikationer med aspekter på psykologiska och sociala frågeställningar i samband med åldrandet. Däremot har man saknat en mera medicinsk-psykiatrisk framställning.

Denna bok är därför efterlängtd och det är med stor tillfredsställelse man konstaterar att boken infriar de förväntningar man kan ställa på den samma.

Götestams bok som inte innehåller mer än 125 sidor är föredömligt klar i sin disposition. Boken präglas av författarens erfarenhet som lärare och handledare och önskvärt vore att detta blev den medicinskt orienterade lärobok i geropsykiatri som hittills saknats på våra vårdskolor, i AT-läkarutbildningen, på distriktsläkaremottagningarna etc som komplement till tidigare utkommen mera psykologiskt inriktad litteratur.

Varje kapitel sammanfattas i ett antal punkter klart och koncist, väl ägnat som hållpunkter för minnet vid inläring. Synnerligen tilltalande i boken är också att författaren ger utrymme åt de olika förklaringsmodeller till psykiska symtom som finnes. Genom att exemplifiera det medicinskbio-logiska betraktelsesättet, det psykodynamiska betraktelsesättet, inlärningspsykologien samt ställa dessa i relation till somatiska behandlingsmetoder, gör författaren det möjligt för andra än specialister i psykologi och psykiatri att något till-

ägna sig dessa olika förklaringsmodeller. Detta i sin tur är en viktig ingrediens för att motarbeta den terapeutiska nihilism som annars tyvärr är så utbredd när det gäller speciellt de psykiska störningarna och sjukdomstillstånden hos äldre.

Boken är i sin helhet utomordentligt bra och där vill jag speciellt nämna kapitlet om demenser där författaren bla genom den schematiska uppställningen på sid. 71 får tydligt fram hur viktigt det är med en skärpt differentialdiagnostik inom demensområdet. I tillgängliga läroböcker i allmän psykiatri i Norden kan det hittills inte funnits någon så distinkt utformning av detta område fränsett den av dr Gudmund Magnusson 1976 utgivna boken "De äldres sind och sindslidelser."

Ett tydligt och väl definierat litteraturregister samt ett likaledes utmärkt sakregister med ordförklaringar avslutar denna bok som jag på det varmaste vill rekommendera.

Anna Berggren

Psykotera­pihandledning

RUDOLF EKSTEIN ROBERT S WALLERSTEIN

Handledning och utbildning i psykotera­pi

Natur och Kultur, Borås 1977, 343 s, ca kr 70:—

Handledning i psykotera­pi är en viktig del av psykotera­piutbildning och en förutsättning för utbildning är då tillgången på kvalificerade handledare. Att man är en erfaren och duktig terapeut medför inte automatiskt att man blir en kompetent handledare. Det finns väsentliga skillnader mellan psykotera­pi och handledning av psykotera­pi. Under senare år har det blivit möjligt att i universitetsregi få utbildning i (eller — om man så vill — handledning i) handledning i psykotera­pi. Denna bok är en klas-

siker i utbildningssammanhang. Den publicerades första gången för ett tjugotal år sedan, men dess innehåll är med hänsyn till detta anmärkningsvärt tillämpbart och aktuellt. Boken finns nu i svensk översättning och har varit huvudbok i de universitetsutbildningar i handledning (i psykotera­pi) som hittills anordnats.

Förf. beskriver ett utbildningsprogram i psykotera­pi vid en psykiatrisk klinik. Man tar fasta på en sk processinriktad handledning. Den innebär en fokusering på samspellet mellan terapeuten och klienten, i handledningen tar man sikte på såväl en teoretisk som känslomässig förståelse av vad som händer i psykotera­pin. Det ges inga genvägar eller bestämda råd till terapeuten hur man tacklar de olika terapisituationerna, utan terapeuten får arbeta sig fram till sin väg med hänsyn till sina och klientens resurser. Mycket av handledningen handlar om problem med att ta emot hjälp liksom med att hjälpa.

Boken är indelad i fyra stora delar: Den första behandlar utbildningsmiljöns (bla administrationens) betydelse, nästa tar upp första fasen i handledningen, tredje delen beskriver handledningen betraktad som en inlärningsprocess. I bokens avslutning går man igenom handledningens slutfas. Förf belyser hur det sker en samverkan mellan handledarens undervisning och elevens inlärnin­gen, mellan elevens/terapeutens terapi och klientens upplevelser av den samma. Den idealiska handledningsprocessen blir för den blivande terapeuten en ständig kritisk granskning och värdering av vad han gör och lär sig. Läraren i psykotera­pi har som ideal att erbjuda eleven verkliga val­möjligheter mot självförverkligande, inte att påverka eleven att bli en trogen avbild av sin lärare.

I handledningens inledning går handledaren och eleven gemensamt igenom praktiska aspekter, gör klart för varandra sina förväntningar och gör upp något slags kontrakt för handledningen. Vi får som läsare i

en mängd exempel följa den initiala handledningen såväl ur terapeutens som ur handledarens synvinkel. Förf låter dessutom ofta sina handledare ha en utforskande attityd kring hur patienten upplever terapin och vad patienten reagerar på. Talrika exempel visar hur parallella processer ofta utvecklas mellan handledare—terapeut och terapeut—patient, många gånger utan att parterna från början varit medvetna om det. Såväl eleven/terapeuten som patienten både önskar och fruktar förändring. Handledningen kan bli en känslomässigt laddad situation för terapeuten. Terapeuten, som är mest van vid att vara i en hjälpan­de roll, måste i handledningen ge av sina svagheter för att kunna lära sig.

Handledningen tar sikte på terapeu­stens sk yrkesjag men är inte tera­pi i den meningen att det är ett huvudmål att bearbeta personlig problematik.

Förf tar upp att terapeuten ofta försöker få handledare att överta ansvaret för terapin (ex genom direkta råd, tekniska anvisningar). Handledaren har då emot sig att han oftast är mera van vid att vara i en terapeutroll (och därför lätt lever sig in i elevens svårigheter). Men handledaren kan exempelvis se på hur terapeuten/patienten hamnat i en knivig situation utan att ange någon lösning.

I delen om handledningens slutfas rekommenderar förf skriftliga redogörelser av terapeuten för hur psykotera­pin förlöper. Eleven snedvrider och utelämnar material i redovisningen, men detta ger arbetsma­terial för handledningen och ofta förändras redogörelserna under handledningens gång. Vid avslutningen bör handledaren och eleven gemensamt utvärdera handledningen. Förf menar att stora skillnader dem emellan i utvärderingen av handledningen antyder att handledningen inte varit till så stor nytta.

Denna lärobok får betraktas som mycket viktig i utbildning i handledning (i psykotera­pi). Den stimulerar

till diskussioner och eftertanke och bör nog helst arbetas igenom i små grupper för att ha största effekt i utbildning i handledning. Boken är mestadels lättläst men avancerad i sina ämnesval och resonemang. Den vänder sig till olika yrkesgrupper men kräver att man har betydande förkunskaper i psykoterapins teori och praktik.

Anders Dolfe

Sexualvanor och attityder i sexualfrågor i Norge

LARS WALLØE m fl

Sexualitet, familieplanlegging og prevensjon i Norge

Universitetsforlaget Oslo, Vojens Denmark 1978, 264 s, ca Nkr 84.50

En bred kartläggning av olika befolkningsgruppers sexualliv och attityder i sexualfrågor är en svår och arbetskrävande uppgift och endast några få dylika är gjorda (Kinsey 1953, Zetterberg 1969, Hite 1977). I samband med Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU) gjordes en omfattande sociologisk studie av värderingar, normer och beteenden i dessa frågor i Sverige i slutet av 1960-talet (SOU 1969:2)

Ett växande behov av större kännedom om förhållandena i Norge föranledde ordföranden i Norsk forening for familieplanlegging att tillsammans med studenter utföra en intervjuundersökning.

I hur hög frekvens används de olika preventivmetoderna i Norge? Hur stor är den riskgrupp kvinnor som har behov av prevensjon men som ändå inte skyddar sig adekvat mot graviditet? Är det riktigt att unga idag debuterar sexuellt vid en lägre ålder än tidigare och att deras preventivmedelsanvändning är då-

lig? Hur ofta byter ungdomar sexualpartner? Upplever många ungdomar konflikt mellan handling och sina egna eller samhällets normer i dessa frågor? Hur förhåller det sig med dessa frågor bland vuxna kvinnor? Skiljer sig de "religiösa" från de "icke religiösa" beträffande värderingar och beteende i sexuella frågor?

Det är frågor av den typen som Walløe och medarbetare försöker besvara.

Bokens innehåll grundar sig på resultat av intervjuer av cirka 1500 slumpvis utvalda personer i 2 olika distrikt i Norge. Under tiden 1972 - 74 utfördes två undersökningar, dels en med vuxna kvinnor och dels en med ungdomar av bägge könen som intervjuobjekt.

Man har delvis använt samma frågor som Zetterberg, varför vissa resultat kan jämföras med förhållandena i Sverige i slutet av 1960-talet. I vare sig värderings- eller beteendefrågor finner man några väsentliga skillnader mellan den svenska och den norska undersökningen.

Medianåldern för sexualdebuten var 17.2 år för kvinnor och 17.0 år för män, vilket överensstämmer med Zetterbergs resultat. En senare svensk undersökning tyder dock på att åldern för sexualdebuten sjunkit ytterligare. I en undersökning i Solna fann man en medianålder på 15.8 år för kvinnor 1977.

Attityden till "selvbestemt abort" har varit mer restriktiv i Norge än i Sverige, men 1974 var 47 % av vuxna norrmän för fri abort, och man fick också en ny abortlag 1976 där även sociala indikationer godkändes.

Boken är omfattande och diskussionen ingående. Många intressanta data presenteras, men då författarna ibland är något mångordiga är det svårt att snabbt få en överskådlig bild av förhållandena och plocka ut väsentliga data.

Sammanfattningsvis kan sägas att boken är läsvärd men något svåröverskådlig. Den noggranna genom-

gången av metoder och utformning av frågeformulär är värdefull framför allt för dem som sysslar med likartade studier. För övrigt lämpar sig boken för alla kategorier som är intresserade av dessa frågor.

Agneta Bergqvist

Behövs socialpolitik inom ett socialistiskt system?

MARIA BOROWSKA

Socialpolitik under socialism

Prisma, Lund 1978, 147 s, ca kr 50 inkl moms

Hur ser socialpolitiken ut i Polen? Finns där sociala problem? Hur ser de i så fall ut? Hur åtgärdar man dem? Hur ser argumenteringen ut i fråga om behovet av socialpolitik inom ett socialistiskt system? Boken *Socialpolitik under socialism* ger en intressant inblick i hur man i Polen hanterar sina socialpolitiska problem.

Boken består av sex artiklar valda ur den moderna polska socialpolitiska litteraturen (översatt. Maria Borowska). Tre av artiklarna behandlar Polens socialpolitiska historia och utveckling. De tre övriga artiklarna ägnar sig åt speciella problem inom socialpolitiken: löner, levnadsvillkor, det sociala mönstret etc.

Enligt kommunistiska rörelsen är socialpolitiska insatser bara ett sätt att skylla över brister i ett kapitalistiskt system - och ett sätt att försvaga arbetarklassens kamp för socialismen. Eftersom socialpolitik aldrig kan avskaffa källan till fattigdom och missförhållanden är den ett bedrägeri.

Vid den polska kommunistiska statens födelse efter andra världskrigets slut avskaffades allt privat ägande. Inget privatägande - ingen

utslagning. Alla resurser sattes in på att bygga upp en tung industri som skulle ge massor av arbetstillfällen och höja människornas levnadsvillkor. Den kraftiga satsningen på tung industri ledde visserligen till hårda inskränkningar på konsumtionsområdet – men på sikt skulle välståndet öka.

Man sade: "Det socialistiska systemet har avskaffat de ekonomiska kriserna och arbetslösheten, vilken var källan till fattigdomen. Nu råder två principer: Var och en har rätt till arbete och den som inte arbetar ska heller inte äta. På dessa två principer bygger vi vår nuvarande socialhjälp".

Helt följdriktigt avskaffades alltså socialhjälp och arbetslöshetsförsäkringen. I det socialistiska Polen skulle ju ingen arbetslöshet finnas. Men ideologi är en sak och verklighet en annan. Kvar fanns fortfarande många arbetslösa och de hade det svårt. Man hade också glömt de gamla, sjuka, ensamma mödrar m fl som lämnades utan hjälp.

Artiklarna i boken är skrivna under perioden -71 till -74, d v s tiden strax efter de våldsamma strejker och demonstrationer som i december 1970 bröt ut mot regeringen och partiet. Dessa sk "decemberhändelser" medförde en rad ändringar på viktiga poster inom den polska ledningen, vilket i sin tur ledde till en ändrad politik i fråga om arbets- och levnadsvillkor. Ledningen tvingades inse att man inte lyckats undanröja den sociala ofärd. Att man inte hur länge som helst kan mata människor med enbart ideologiska slagord. Att man inte helt kan negligera ett visst konsumtionsbehov hos människorna.

Man tvingades också erkänna behovet av socialpolitiska förmåner. En socialpolitisk islossning börjar. Den sociala forskningen får nu ett uppsving och den socialpolitiska litteraturen får ökad spridning. Det är mot den här bakgrunden man ska se de här artiklarnas tillkomst.

Johnny Samuelsson

Kristerapi löser vårdnadstvister?

Ulla Troëng

Ulla Troëng, socialinspektör vid Stockholms socialförvaltning, har läst makarna Öbergs bok "Nu går jag!". Recensionen har delvis blivit ett polemiskt inlägg eftersom Troëng är verksam inom familjevårdsbyrån som bl. a. handlägger vårdnadsfrågor. Makarna Öberg refererar också till en försöksverksamhet som de bedrivit i samarbete med Stockholms socialförvaltning i början av 70-talet.

BENTE OCH GUNNAR ÖBERG

Nu går jag!

Wahlström & Widstrand, Malmö 1978, 199 s., ca kr 40.- inkl moms

Makarna Öberg – hon socionom, han psykolog – har våren 1978 i bokform redovisat sina erfarenheter som familjeterapeuter med särskild inriktning på skilsmässoproblematik.

Den till omfånget tunna boken, knappt 200 sidor i pocket, består av två delar. Den första, "Om separationer", omfattar två tredjedelar av det totala sidantalet och behandlar de olika psykologiska momenten i en skilsmässa och dess konsekvenser för barn och föräldrar. Författarna konstaterar inledningsvis, att c:a 25.000 äktenskap upplöses per år i Sverige (1975 års statistik) och att drygt 25.700 barn under 18 år berörs av dessa separationer. Skilsmässan innebär en psykisk kris för de inblandade. Hanteringen av skilsmässor har fått en juridisk slagsida. Det rör sig övervägande om känslomässiga och psykologiska problem som parterna sällan eller aldrig får adekvat hjälp med att reda ut.

För att visa att skilsmässokrisen kan uppfattas som något positivt berättar författarna att det kinesiska tecknet för kris har två betydelser, fara och möjlighet. Separationen kan öppna vägar för förändring. Krisen ger ett bra utgångsläge för behand-

ling; man har allt att vinna – inget att förlora. Utifrån analysen av krisbegreppet behandlar författarna olika faser i separationen och beskriver konstruktiva sätt att förhålla sig för att komma till rätta med låsta positioner och inflammerade konflikter. Mycket i denna framställning kan förefalla välbekant och övertydligt för den som yrkesmässigt arbetar med människor i kris. Annat känns fräschare och mera användbart, som tex reflexionen om sambandet mellan depression och aggression. Olika heter i könsroller medför att kvinnor ofta gråter för att dölja sin ilska medan män har lätt att använda aggressivitet för att dölja sorg och ledsnad. Tänkvärt är påpekan att det i vår kultur är i sin ordning att visa sorg när en närstående har dött men ytterst opassande att uttrycka aggression mot en avliden. Inför separationer från ännu levande är det tvärtom. Att sörja den som övergivit en är felaktigt, däremot uppmuntras man av omgivningen att dra fram negativa sidor hos den som lämnat familjen. Att skilsmässor behandlas av domstol förstärker parternas benägenhet att visa aggressivitet mot varandra.

De i mitt tycke bästa avsnitten i denna första del är de två kapitlen om barns roll i föräldrarnas separation. Här tar man upp hur det kan kännas att lämna ett barn, att tycka illa om ett barn, att skilja syskon åt. Barnets sorgearbete beaktas inte, eftersom dess yttringar av sorg/ilska inför för-

äldrarnas separation används i den upptrappade konflikten. Den som läst många vårdnadsutredningar vet, att barnet ofta kommer bort i skildringen av de vuxnas emotionella utspel. "Barnets bästa" som enligt föräldrabalken skall vara utslagsgivande för vårdnadsfrågans lösning är ett begrepp som inte tillfredsställande har definierats varken av juridisk eller psykologisk expertis. Författarna understryker kraftigt att familjen är ett socialt system, som existerar även när den juridiskt upplöses. En enbart juridiskt löst vårdnadskonflikt löser inte lojalitetskonflikten för barnet.

Särskilt viktigt i dessa kapitel är varningen för "kurrageömmalek med känslor". Om föräldrarna går med skilsmässoplaner utan att tala med barnet, kan ångesten för det osagda skada och skrämma mera än en saklig förklaring skulle ha gjort. I ett par kapitel beskriver författarna sina behandlingsmetoder och tar upp praktiska frågor som t.ex. betydelsen av att låta människor få komma till behandling, när deras hjälpbehov är akut, och att ge dem tillräcklig tid att tala. Det traditionella trekvartssamtalet avfärdas som oekonomiskt. Paret Öberg orkar med sittningar på tre timmar för att kunna uträtta ett väsentligt arbete. Värde av konfrontation betonas på flera ställen och är ju numera allmänt erkänt. Mycket av arbetet med vårdnadskonflikter består i att lära och låta parterna tala med varandra i stället för om varandra. Författarna redogör för fördelarna med att vara två terapeuter av olika kön i detta arbete och deklarerar också att de i samtalen går ut mera personligt än den traditionella terapeutrollen tillåter. De undviker att skaffa *förhandsinformation* om klienter och de pläderar för en optimistisk, hoppgivande attityd inför behandlingen. Det finns utrymme för humor och lekfullhet i deras metodik.

I slutet av bokens första del kommer en politisk vinklad deklaration: många skilsmässor i dag är onödiga

och går tillbaka på en slit-och-slängmentalitet som inte har plats för lojalitet och samhörighetskänslor. I det kapitalistiska samhället med en rörlig arbetsmarknad och krav på hög konsumtion är det positivt med ständigt nya familjekonstellationer. Människor som flyttar ifrån varandra och bildar nya hem köper nya saker. Prylar blir tröst och mutor. Vi är inte längre rädda om våra resurser och inte heller om våra relationer. Författarna har inte något annat botemedel att erbjuda än att "man skall bry sig om varandra". Det är en tilltalande rekommendation – tyvärr talar inte författarna om hur det ska gå till.

I det andra och kortare avsnittet av boken, "Vårdnadsstrid", ingår enligt förordet brottstycken av den delrapport angående "krisbehandling som alternativ till vårdnadsutredningen" som publicerades 1977. (BIG-rapport nr 31. Pedagogiska inst., Stockholms universitet). Framställningen präglas här delvis av en pretentiös besser-wisser-ton. Inledningsvis säger författarna att de mött de familjer som de arbetar med som "forskare och behandlare, inte som utredare och bedömare". Här känner sig läsaren lite undrande: måste man inte bedöma, i betydelsen probleminventera, för att kunna behandla? Är den som förutsättningslöst "utredare" så väsentligt skild från den som "forskar"? Vid beskrivningen av vårdnadsutredningar utgår författarna från förhållandena i Stockholm. Framställningen innehåller åtskilliga detaljfel, som inte skall tas upp här. Viktigare är att påpeka att det förfaringsätt som beskrivs i väsentliga avseenden inte längre tillämpas. Samarbete mellan vårdnadsgruppen vid Stockholms socialförvaltning och makarna Öberg startade 1972 och varade ett par år. Sedan dess har sättet att utföra vårdnadsutredningar betydligt förändrats och förbättrats. Givetvis har impulser från den Öbergiska undersökningen påverkat metodutvecklingen. Det är beklagligt att ka-

pitlen om vårdnadsutredningar inte genomgått en översyn före publicering. Den svartmålning, som man här gör av det traditionella arbetet med vårdnadsutredningar, kanske i avsikt att skapa en kontrastverkan till förmån för det egna arbetet, kan naturligtvis bidra till att sätta igång en välbehövlig debatt men framstår som osaklig och orättvis. Avsnittet om "tio budord" uttrycker stark indignation från författarnas sida, men kritiken skjuter över målet och blir *verkningslös*.

Efter att ha tagit avstånd från det traditionella sättet att utreda vårdnadsfrågor redogör författarna för sitt arbete med femton familjer från Stockholmsområdet, som erbjöds kristerapi som alternativ till vanlig vårdnadsutredning. Av dessa har elva blivit eniga om hur vårdnadsfrågan skall lösas, medan fyra familjer fick gå vidare till vanlig utredning. Utan att vilja förringa makarna Öbergs insats är det värt att framhålla, att av dessa femton ärenden de fyra första hade handplockats. Vid urvalet av de övriga uteslöts alla "tunga" ärenden, där missbruksproblem, kriminalitet och psykisk sjukdom förekom. Invandrarärenden togs inte med på grund av språksvårigheter. Inte mindre än arton av de slumpmässigt utvalda ärendena måste utgå, ofta för att parterna inte ville eller orkade medverka i en terapi av detta slag. De fall som slutligen ingick i den Öbergiska undersökningen var således inte representativa för det material, som utredarna normalt arbetar med. Parentetiskt kan nämnas att vårdnadsgruppen i Stockholm under 1977 redovisade återkallelser i c:a 40 % av ärendena, d.v.s. parterna hade, oftast efter samtal hos utredare, kunnat komma fram till en samförstånds lösning i vårdnadsfrågan.

I slutorden rekommenderar författarna ett tvåstegsförfarande vid vårdnadskonflikten. I första hand skulle familjer i skilsmässosituationer erbjudas att bearbeta problemen i kristerapi. Om detta miss-

lyckas återstår vad författarna kallar "ett traditionellt förfaringsätt", d. v. s. myndigheterna går in som auktoriteter och löser konflikten. Tyvärr kommer de flesta familjer, som har konflikter kring vårdnaden, på ett alltför sent stadium i kontakt med instanser, som kan hjälpa dem med bearbetning. När parterna genomgått domstolsförhandlingar är positionerna oftast så låsta, att motivation för terapi inte längre föreligger. Det är alltså viktigt, att insatserna sätts in på ett tidigt stadium om det i och för sig lovvärda förslaget skall kunna realiseras.

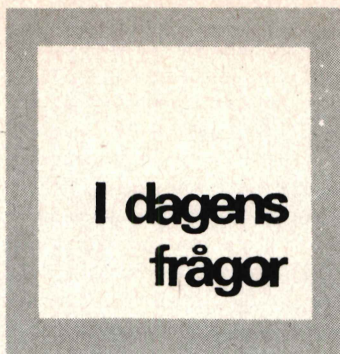
Trots den lite naiva polemiken i boken senare del är helhetsintrycket positivt. Det här är en användbar och konkret handbok för den målgrupp, som författarna i första hand vänder sig till, "vanliga människor" i separationskonflikter. Språket är ledigt och lättillgängligt och grundinställningen optimistisk, fylld av tilltro till människors förmåga att själva lösa sina samlevnadsproblem, ibland med ett handtag från kristerapeuter.

Boken har ett appendix med viss juridisk information. Däremot saknas litteraturförteckning, vilket är beklagligt, då författarna refererar till J. Cullbergs teorier om krisbehandling och i avsnittet om sorgarbete hänvisar till ett par undersökningar. Även "den vanliga människan" kan tänkas vilja gå till källorna.

Ulla Troëng

Våra recensenter

Anders Dolfe är psykolog vid vuxenpsykiatri klin vid Kärnsjukhuset i Skövde. **Anna Berggren** är överläkare vid geropsykiatriiska enheten, psyk klin i Ängelholm. **Johnny Samuelsson** är verksam vid Stockholms socialförvaltning. **Agneta Bergqvist** är verksam som läkare vid kvinnokliniken, Allmänna sjukhuset i Malmö. **Ulla Troëng** är socialinspektör vid Stockholms socialförvaltning.

Red: Sten Söderberg

Vård hos distriktssköterska ersätts

Från den 1 januari 1980 skall all sjukvård hos distriktssköterska bli ersättningsbar från försäkringskassan. Därmed upphör den begränsning som gäller för närvarande att endast den läkarordinerade distriktssköterskevården är ersättningsgill, meddelar *Landstingens tidskrift* (15/78).

Detta är ett av förslagen i en rapport som riksförsäkringsverket överlämnade till socialdepartementet i början av september. Verket har haft regeringens uppdrag att – i samråd med socialstyrelsen och landstingsförbundet – utreda möjligheterna att förenkla ersättningsregler, redovisning och betalningsrutiner mellan den allmänna försäkringen och de offentliga sjukvårdshuvudmännen.

Bland övriga förslag kan nämnas att försäkringskassan – och inte som nu viss statlig myndighet – skall ersätta sjukvårdskostnaderna för värnpliktiga, häktade, anhållna m fl. Syftet med detta är att sjukvårdshuvudmannen i största möjliga utsträckning bara skall ha en betalningsmotpart, dvs försäkringskassan.

Vidare föreslås att försäkringsersättningsens olika belopp skall samordnas i viss utsträckning. Samordningen innebär exempelvis att ersättningen för läkarvård utgår med ett enhetligt belopp, således samma belopp till huvudmannen för ett "vanligt" läkarbesök som för ett som sker efter remiss från ansluten privatläkare.

De föreslagna ändringarna skulle, om de hade gällt år 1977 och med tillämpning av de då gällande ersätt-

ningsbeloppen, ha resulterat i en ökning av försäkringens ersättning till sjukvårdshuvudmännen med cirka 70 miljoner kr. Förslagen och de kostnadsräkningar effekterna förutsätts bli beaktade vid de förestående överläggningarna mellan socialdepartementet och landstingsförbundet om försäkringsersättningen från år 1980.

Regeringsskiftet har säkert ingen betydelse för denna frågas behandling.

Kloka ord kring döden

Att sköta döende patienter är svårt, belastande och ångestskapande. Många inom sjukvården gör i det tysta utmärkta insatser. I stort är emellertid denna sida av sjukvården försummad. Oräkneliga dör i större plåga, smärta och ensamhet än vad som skulle behövas. Så skriver arbetsterapeuterna Kajsa Olsson, Anna-Lena Lindgren och Helena Nykvist i en artikel "Attityder till döden", *Arbetsterapeuten* (10/78).

En förutsättning för att klara av kontakten med en döende patient, och för att kunna ge stöd, är att man i viss mån bearbetat sin egen inställning och känsla inför döden.

Så långt vi undersökt finns det idag inte någon yrkesgrupp som har tillräcklig utbildning på området (de flesta har ingen alls!). Den psykiska vården av döende patienter måste förbättras. Dock ej genom någon form av "specialistutbildning" på området, typ dödspegagoger.

All personal som har hand om den dagliga vården av patienter behöver grundligt ta upp dessa frågor under sin utbildning. Dessutom behövs det en större öppenhet i arbetskamrater emellan, inte minst när det gäller egen osäkerhet, oro och ångest inför döden.

Vi måste lära oss de kritiskt sjuka, döds sjuka och handikappades symbolspråk. Därmed uttrycker de nämligen en hel del om hur de själva uppfattar döden och vad som händer med deras kropp. I det här sammanhanget har vi som arbetsterapeuter en stor och mycket viktig uppgift att fylla. Genom skapande aktiviteter (teckning, målning, lera, musik m m) kan patienten kanalisera de känslor hon/han har svårt att verbalisera.